

Критерії формувального оцінювання на уроках української мови та літератури.

Формувальне оцінювання – це оцінювання під час навчання і “для навчання” (англ. – “assessment for learning“). «Формувальне» (англ. – “formative“) – тому що, на відміну від підсумкового, має на меті формування (або форматування) навчального процесу з урахуванням навчальних потреб кожного учня задля більш ефективного формування необхідних знань, умінь та ставлень.

Водночас, значення слова «оцінювання» не обмежується виставленням оцінки. Це послідовна змістовна взаємодія між учнем, учителем і батьками щодо навчальних досягнень учня на підставі всім зрозумілих цілей і критеріїв.

Візуальні техніки формувального оцінювання

Техніка із застосуванням карток

- *Так/Ні картки* – учитель ставить запитання, на яке учні відповідають, демонструючи відповідну картку. Таким чином вони самостійно оцінюють свою компетентність. Учитель може повернутися до того матеріалу, що викликав труднощі, або надати диференційовану допомогу тим, хто потребує.

- *Двосторонні картки*. Діти отримують картку, з одного боку якої записують, що зрозуміли з теми і короткий висновок; а з іншого боку те, що зрозуміли частково і формують запитання про те, що ще хотіли б дізнатися.

- *Кольорові картки (Світлофор)*. У кожного учня є картки трьох кольорів світлофора. Учитель просить учнів показувати карткою відповідного кольору рівень розуміння матеріалу:

- Червоний (я повністю загубився)
- Жовтий (повільніше, я трохи заплутався)
- Зелений (мені все зрозуміло!)
- Після сигналу учитель з'ясовує: що зрозуміли діти? Що не зрозуміли?
- *Сигнали рукою*

Учитель пропонує учням показувати сигнали, що позначають рівень матеріалу (у ході пояснення понять, принципів, процесу тощо). Попередньо потрібно домовитися з учнями про використання таких сигналів, наприклад:

- *Великі пальці вгору / вниз* - це працює так само, як картки Так / Ні. Учні використовують великі пальці для позитивної або негативної відповіді, як наприкінці шоу у римському Колізеї.

- *1-2-3 пальці* – ця техніка працює так само, як кольорові картки. Учні піднімають пальці, щоб відповісти:

- 1 палець (не розумію)
- 2 пальці (зрозуміло не зовсім, але я намагаюсь)
- 3 пальці (зрозуміло повністю).

Техніка із застосуванням піктограм / смаглів

- *Коло, трикутник, квадрат*. Позначте в тексті те, що зовсім не зрозуміло/не прийнятне для вас, трикутником, те що не зовсім зрозуміло - колом, а квадратом те, з чим ви погоджуєтесь.

- *Валіза-м'ясорубка-кошик*. На дошці прикріплені зображення валізи, м'ясорубки та кошика для сміття. Наприкінці уроку / вивчення теми діти пишуть на листочках, що було найкориснішим і що вони візьмуть з собою (прикріплюють до зображення валізи), що

було цікаво, але вони ще не знають, як використати це (прикріплюють до м'ясорубки), що їм не сподобалось / здалось зайвим / незрозумілим (прикріплюють до кошика).

Шкалування

- *Індивідуальне самооцінювання.*

На полях зошита учень креслить шкалу і відзначає хрестиком, на якому рівні, на його думку, виконана робота. Внизу – не впорався, посередині – впорався, але виникли проблеми, вгорі – все вийшло. Під час перевірки вчитель обводить хрестик, якщо згоден з оцінкою учня, або малює свій, якщо не згоден.

Шкала вподобань

Учням надається 3-5 тверджень дискусійного характеру. Мета полягає в тому, щоб допомогти учням подумати над проблемою / текстом / темою та розпочати обговорення з однолітками. Ці шкали можуть бути зосереджені на узагальненнях про персонажів, темах, конфліктах або символіці. Вони допомагають учням аналізувати, синтезувати та оцінювати інформацію. Питання на шкалі вподобань може виглядати так:

1. Персонаж _____ (ім'я) не повинен був чинити так _____ (дія):

- Зовсім не згоден
- Не згоден
- Згоден
- Цілком згоден

Письмові техніки формувального оцінювання:

1. Вікторина. Ефективний спосіб оцінити розуміння матеріалу учнями - запропонувати їм самостійно скласти запитання до теми/уроку. Відповівши на власні запитання (у парах, трійках або групах з чотирьох осіб), вони будуть готові до підсумкового уроку.

2. Соціологічне опитування (Діаграма думок). Результати можуть бути оформлені у вигляді різноманітних графічних організаторів, наприклад, діаграми Ейлера-Вена тощо.

3. З-ХД-Д (Знаю, Хочу дізнатися, Дізнався) діаграма. Ці діаграми дозволяють учням організувати та аналізувати інформацію на уроці, упродовж тижня, місяця. Вони також є чудовими інструментами критичного мислення, які зацікавлюють та мотивують. Вони складаються з трьох запитань:

- Що ви вже знаєте?
- Що ви хочете дізнатись?
- Що ви дізналися?

4. Есе

• - *Однохвилинне есе.* Техніка, яка використовується з метою представлення учнями зворотного зв'язку про вивчене з теми. Для написання есе вчитель може поставити такі запитання: Що найголовніше ви дізналися сьогодні? Які питання залишилися для вас незрозумілими?

• - *Есе-підсумок.* Наприкінці уроку/теми учні пишуть три різні тексти, що підсумовують вивчене: перший текст з 75-100 слів; другий – з 30-50 слів; третій – з 10-15 слів.

5. Вхідні – вихідні квитки. Вхідні квитки використовуються на початку уроку (учні відповідають на запитання з домашнім завданням або попереднім уроком). Вихідні квитки використовуються наприкінці уроку і мають на меті визначити залишкові знання учнів.

6. Одне речення.

Учням пропонується підсумувати тему або дати відповідь на проблемне запитання уроку одним реченням.

- Різновидом цієї техніки є *сенкан* - вільний вірш з п'яти рядків, що синтезує, узагальнює, резюмує інформацію:

1-й рядок - тема (іменник, який є темою сенкану);

2-й рядок - 2 прикметники, що характеризують тему;

3-й рядок - 3 дієслова, пов'язані з темою;

4-й рядок - фраза з чотирьох слів, що виражає ставлення до теми, демонструє розуміння

теми;

5-й рядок - записують одне слово-іменник, що є синонімом (висновком) до теми.

Також цю техніку можна видозмінити, запропонувавши учням придумати хештег до теми; написати пост у фейсбук чи інстаграм; придумати мотивуючий заголовок для газетної статті тощо.

Усні техніки формувального оцінювання

Спілкування віч-на-віч та взаємодія є одним з найкращих способів залучення та співпраці учнів.

• *1. Чотири кути.* Кути кімнати позначені написами "Повністю погоджуюсь», «Погоджуюся», «Не згоден», «Абсолютно не згоден". Під час відкритого обговорення вчителем виголошується теза / твердження, а діти займають місце в одному з кутів відповідно до їх думки. Існують кілька варіантів цієї техніки, наприклад:

- Чотири дороги. Учні обирають дорогу відповідно до рівня своїх компетентностей, знань з теми:

- ґрунтова дорога («Забагато пилу, не бачу, куди прямую, допоможіть»);
- бруківка («Іду рівно, але забагато вибоїн»);
- шосе («Почуваюсь упевнено, але часом маю пригальмовувати»);
- автобан («Подорожую самостійно і можу допомогти іншим»).

• Шпаргалки. Учитель періодично дає учням мовні зразки (вислови, підказки), які допомагають будувати відповідь. Наприклад: Основною ідеєю (принципом, процесом) є _____, тому що _____.

• Дзига / спінер. Група або пара дітей отримує чотиригранний спінер (на кожній грані напис СПРОГНОЗУЙ - ПОЯСНИ - ПІДСУМУЙ - ОЦІНИ). Діти по черзі запускають спінер і виконують завдання.

• Дві зірки й побажання. Застосовується для взаємооцінювання творчих робіт учнів, творів, есе. Учитель пропонує перевірити роботу однокласника, однокласниці. Коли учні коментують роботи один одного, вони не виставляють оцінки, а вказують на два позитивні моменти – «дві зірки» – і на один момент, який потребує доопрацювання – «побажання».

• Самооцінювання — елемент рефлексії, яка іде після самоаналізу результатів діяльності.

• Практична реалізація: учні самостійно співвідносять власні результати з розробленими критеріями оцінювання та аналізують власні результати.

• Шкала самооцінювання

Така шкала може бути горизонтальною або вертикальною. Головне, щоб учні розуміли принцип взаємодії. Найпростіший варіант оформлення – використання таких фраз:

«мені ще варто попрацювати – я тренуюся – мені вдається»;

на кшталт шкали у свідомстві досягнень: «має значні успіхи – демонструє значний прогрес – досягає результату з допомогою дорослих – потребує уваги й допомоги».

• Діаграма оцінювання з цеглинками леґо

Це варіант, коли дитина оцінює відповідну результативність своєї роботи за допомогою цеглинок, побудованих у вигляді діаграми. Одна цеглинка – мала результативність, більша кількість цеглинок – відповідно, рівень засвоєних знань став вище. За такою схемою можна аналізувати свої успіхи впродовж одного уроку, або всього навчального дня. Кольори на позначення рівня успішності у навчанні учні обирають самостійно.

• Вправа «Малюнок мого успіху»

Запропонуйте учням оформити у вигляді малюнка, коміксу або казки етапи отримання певних знань. Робота займе декілька хвилин, але результат такої вправи допоможе дізнатись, що для учнів є найскладнішим чи незрозумілим та на що необхідно звернути увагу ще раз.

• Метод «Зіркове небо»

Для роботи необхідно підготувати паперовий макет зіркового неба та паперові зірочки більшого розміру (завдання до актуальної теми, які кріпляться вчителем у кінці уроку) та меншого розміру (аспекти навчальної діяльності учнів). Учні приклеюють свої зірочки

максимально близько/далеко до великої зірки – відповідно до розуміння отриманої інформації. У такий спосіб вчитель зможе проаналізувати глибину обізнаності учнів у тій чи тій темі.

**КАРТКА ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНЯ-ЧИТАЧА / УЧЕНИЦІ-ЧИТАЧКИ
(ДЕРЖСТАНДАРТ - 2020)**

Назва літературної теми/тема заняття					
Очікувані результати читацької діяльності (знаю; умію; набув навичок; використовую; застосовую; аналізую; висловлюю своє ставлення ...)	I. Початковий рівень: II. Середній рівень: III. Достатній рівень: IV. Високий рівень				
Показники сформованості читацької компетентності Для СО: 1. Початковий 2. Середній 3. Достатній 4. Високий	1. Давати визначення понять: 2. Вичленяти ознаки/риси 3. Виявляти 4. Складати 5. Назвати особливості				
Літературно-мистецький продукт компетентного учня-читача					
Критерії оцінювання читацьких досягнень	Досягнення / здатність пояснювати, коментувати, виявляти, називати, доводити, дискутувати, моделювати, конструювати, аналізувати, інтерпретувати ...	Рівневі показники досягнень			
		I	II	III	IV

Приклади вправ для оцінювання:

Гра «Хто більше»

Утворити слова з букв, що входять у слово:

дієприслівник / сливи, кір, кіл, вік, лік, ніс, прислівник, дірки, дівки, Кіпр, сік, ниви, індик, рівні, рили, лив, сип, диван, віник .../

дієприкметник / кіт, мед, прикметник, прикмети, рити, діти, крити, тік, дірки, нірки, Рим, мир, метр, ми, дім.../

числівник /ніч, січ, сік, слів, сини, чин, вік, кіс, ніс, віл, ліс, віник, лік.../

сполучник /сок, лук, кину, чин, сип, суп, поли, сполучи, купи.../

старанний /старий, тара, тип, тир, рана, стара, Ната, нас, Сара, таран.../
відчайдушний /чай, душа, дід, душ, чад, від, дав, дай, дів.../
Цю гру можна провести на будь-якому уроці.

Гра «Говори правильно»

Виправити морфологічні й лексичні помилки.

Відкривати форточку, на слідуєчий раз, моє особисте відношення до..., бувший студент, розкрити очі, повістка дня, вибачаюсь, карманні розходи, кинулось в очі, у березні місяці, з наступаючим святом.

Гра «Антисуржик»

До жаргонізмів дібрати літературні відповідники.

Кайф, тіпа, приколу, кльово, короче, катьорити, привіт, луччий, тусуватися, пака.

Літературний диктант «Назви термін»

1. Один із найпоширеніших видів мистецтва, що образно відтворює життя за допомогою слова. (*Література*).
2. Основне джерело, із якого розвинулася література. (*Фольклор*).
3. Своєрідне відображення навколишньої дійсності в художніх образах або картинах. (*Мистецтво*).
4. Слова, що вживаються в переносному значенні. (*Тропи*)
5. Втілення в образах тварин, рослин, предметів, явищ абстрактного поняття чи думки. (*Алегорія*).
6. Змалювання картин природи у творі. (*Пейзаж*).

Такі вправи оцінюються формувальним оцінюванням, конкретно візуальною технікою чи самооцінюванням, здійснюються як вчителем, так і учнями самостійно.

Вправи в ігровому форматі дають можливість зацікавити учнів та дати можливість заробити додатковий бал.

Для формувального оцінювання на уроках української мови та літератури варто використовувати **ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ІНСТРУМЕНТІВ ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ** (46 інструментів) та **ОРІЄНТОВНУ РАМКУ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ ЗДОБУВАЧІВ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**.

Список використаних джерел та літератури

1. Методичні рекомендації щодо особливостей організації освітнього процесу у першому (адаптивному) циклі / 5 класах закладів загальної середньої освіти за Державним стандартом базової середньої освіти в умовах реалізації концепції «Нова українська школа» (Укладачі: Юлія Романенко, Олена Підгорна – експертки «Команди підтримки реформ» при Міністерстві освіти і науки України.)
2. Робочі матеріали для учасника тренінгу (*Шуляр В. І., доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри ТММЛіХЕО, заслужений учитель України*)
3. Пріоритетні напрями вивчення української мови та літератури, зарубіжної літератури в 2021/2022 навчальному році (Укладачі: *Світковська С. А.*)
4. Знак Н. В. Оцінювання навчальних досягнень учнів в умовах особистісно зорієнтованого навчання. URL: <http://nvkrat.ho.ua/html/portfolio.html>.
5. Пометун О. І., Ремех Т. О. Формувальне оцінювання у навчанні в контексті нової української школи. Український педагогічний журнал. 2019. № 1. С. 86–97.
6. Топол В. Новий стандарт для 5–9 класів дозволить як інтеграцію, так і окремі предмети – інтерв'ю з розробником Романом Шияном. URL: <https://cutt.ly/zgxVD7C>.
7. Уліщенко В. В. Особливості оцінювання навчальних досягнень учнів з української літератури. Virtus. № 25. 2018. С. 137–141.
8. Фасоля А. Читацька компетентність: що формуємо, що і як перевіряємо й оцінюємо. Дивослово. № 9. 2017. С. 8–15.